

TAN SRI DR. HAJJAH AISHAH GHANI: PENGGERAK KEMAJUAN WANITA UMNO

Arba'iyah Mohd Noor

Abstract

This article highlights the contributions of Tan Sri Hajjah Aishah Abdul Ghani as a leader in Malaysian politics. Since her youth she has shown leadership qualities. She was born on 5th June 1924 and was the youngest amongst five siblings. She was very focused on getting a good education although she had to face many obstacles. Her involvement in politics began in the 1940s and was a leading female nationalist in the struggle for independence. She was the first AWAS (Angkatan Wanita Sedar) leader and was a member of PKMM (Parti Kebangsaan Melayu Malaya) before joining UMNO. She went on to head Wanita UMNO and became the Minister of Welfare in 1973. As a Minister she was able to put in place many welfare programs and paid special attention to women's needs. She is also known for her efforts in the formulation of the Islamic Family Law which was passed in 1982, and the need for all states to follow a uniform Islamic Family Law for without the uniformity women faced many problems.

Keywords: Aishah Ghani, Women and political leadership in Malaysia, welfare, Islamic Family Law, women's wing of political parties

Pengenalan

Tan Sri Hajjah Aishah Abdul Ghani merupakan seorang tokoh wanita yang tidak asing lagi dalam dunia politik tanah air. Sejak zaman remajanya beliau telah menunjukkan sifat-sifat sebagai seorang pemimpin yang berkaliber dan sentiasa gigih dalam melakukan tugasnya semata-mata demi kepentingan bangsa, agama dan negara. Beliau juga terkenal sebagai penggerak utama dalam menyedar dan menggalakkan kaum wanita untuk sama-sama berganding bahu dengan kaum lelaki di dalam pelbagai bidang di samping turut berjuang mendapatkan hak-hak wanita termasuk di dalam hal berkaitan keluarga Islam.

Latar Belakang Keluarga dan Pendidikan

Aishah Abdul Ghani telah dilahirkan dalam keluarga yang serba sederhana di Kampung Sungai Serai, Hulu Langat, Selangor pada 5 Jun 1924.¹ Beliau yang merupakan anak bongsu daripada lima orang adik beradik mempunyai dua orang

---

¹ Arba'iyah Mohd Noor adalah Ketua Jabatan Sejarah, Universiti Malaya

kakak dan dua orang abang. Ibunya bernama Mayuna dan ayahnya, Abdul Ghani bin Sahabat berasal daripada Sumatera Barat dan kemudiannya telah berpindah ke negeri Selangor. Ayah beliau merupakan seorang yang kuat beragama dan pernah mendapat didikan agama di pondok.²

Pada ketika ini masyarakat Melayu masih kurang kesedaran terhadap kepentingan pendidikan bagi anak-anak perempuan berbanding anak lelaki. Bagi mereka anak-anak perempuan perlu diasuh dengan melakukan tugas-tugas harian di rumah supaya apabila berumahtangga kelak mereka dapat menjalankan tanggungjawab sebagai isteri dengan baik.³ Keadaan ini turut berlaku terhadap dua orang kakak Aishah yang tidak pernah ke sekolah dan dikahwinkan pada usia yang muda. Walaupun demikian hal ini tidak berlaku terhadap dirinya kerana abang iparnya iaitu Encik Abdul Halim yang merupakan seorang guru agama dari Indonesia sentiasa membuka minda dan menukar sikap kebanyakan ibu bapa tentang kepentingan pendidikan.⁴ Keadaan ini telah memberi kesedaran kepada kedua ibu bapanya untuk membenarkan Aishah mendalami ilmu pengetahuan sebanyak mungkin.

Pada tahun 1930 iaitu ketika berusia enam tahun, beliau telah mula mendapat pendidikan awal di Sekolah Melayu Bukit Raya di Batu 9, Hulu Langat. Pada masa yang sama beliau telah meneruskan pelajarannya di Sekolah Agama Rakyat milik abang iparnya itu di Kampung Batu 10, Hulu Langat Selangor pada sebelah petangnya.⁵ Namun beliau terpaksa menamatkan pelajarannya sehingga ke darjah lima kerana Sekolah Bukit Raya terpaksa dirobuhkan oleh kerajaan pada zaman darurat disebabkan penduduk kampung berdekatan dituduh bersubhat dengan pengganas komunis.⁶ Walaupun demikian semangatnya untuk meneruskan pelajaran tidak pernah padam lebih-lebih lagi semangat dan keyakinan untuk terus maju dan berjaya telah disuntik oleh Cik Kontik Kamariah bte Ahmad yang pernah datang ke sekolahnya sebagai guru pelawat pada tahun 1933.⁷ Pada tahun yang sama, seorang guru pelawat bernama Encik Mohd. Yusof Ahmad⁸ telah datang ke sekolah tersebut untuk mengenalpasti pelajar yang bijak untuk dimasukkan ke sekolah Inggeris setelah tamat darjah lima. Memandangkan beliau sentiasa mendapat tempat pertama di dalam setiap ujian di sekolah, maka beliau telah terpilih untuk meneruskan pelajarannya ke Sekolah Convent di Kajang. Walau bagaimanapun cita-citanya untuk memasuki sekolah tersebut tidak kesampaian kerana ayahnya telah menolak tawaran tersebut. Ini kerana ayahnya beranggapan bahawa sekolah Inggeris yang berkonsepkan pendidikan barat tidak akan memberi masa depan yang cerah terutama kepada anak-anak perempuan⁹ malahan akan menyebabkan mereka lebih banyak melakukan dosa berbanding sekolah agama.¹⁰

Setelah itu beliau yang ketika itu berusia 11 tahun¹¹ telah ditawarkan menjadi seorang guru pelatih dengan gaji sebanyak RM 15.00 sebulan. Walau bagaimanapun setelah setahun bekerja, beliau terpaksa berhenti daripada menjadi guru setelah diarah mengajar di Sekolah Melayu di Jenderam yang terletak jauh daripada rumahnya.¹² Disebabkan berita pertukaran itu tidak menyenangkan hati ibubapanya lalu beliau telah diminta berhenti daripada mengajar dan terpaksa tinggal di rumah.¹³ Walaupun demikian cita-citanya untuk meneruskan pelajaran masih terbuka di

hatinya. Dengan dorongan dan pertolongan daripada abang iparnya itu yang mengetahui tentang beberapa sekolah agama yang baik di Indonesia,¹⁴ maka Aishah Ghani telah dapat meneruskan pelajarannya ke Sekolah Diniyah Puteri, Sumatera Barat Indonesia pada 1935.¹⁵

Pemergiannya ke Sekolah Diniyah Puteri,¹⁶ iaitu sekolah agama terkenal di Padang Panjang, Sumatera telah membuka lembaran baru dalam kehidupannya. Beliau begitu gembira belajar di situ kerana sekolah tersebut menawarkan pendidikan yang seimbang, bukan sahaja dari aspek keagamaan malah bahasa Belanda, bahasa Inggeris, ekonomi, sejarah dan sebagainya.¹⁷ Selain itu para pelajar juga turut digalakkan menyertai pelbagai kegiatan sekolah seperti bertenun kain, berforum tentang pelbagai isu, berpidato dan sebagainya. Di sinilah beliau mula mengasah bakatnya untuk menjadi seorang pemidato yang baik.¹⁸ Disebabkan beliau telah mempunyai asas pendidikan agama di Sekolah Agama Rakyat di kampungnya, maka beliau terus dimasukkan ke darjah empat. Walaubagaimanapun keputusan peperiksaan begitu mengecewakannya kerana beliau gagal dalam semua matapelajaran yang diambil pada peringkat awalnya.¹⁹

Pada masa yang sama satu kejadian sedih telah menimpa dirinya kerana ibu yang dikasihinya telah meninggal dunia buat selama-lamanya di saat beliau sedang menghadapi masalah dalam pelajarannya. Ibu Rahmah El-Yunusi yang merupakan pengetua sekolahnya sering memberi nasihat dan dorongan agar beliau sentiasa tabah menghadapi segala dugaan tersebut. Saat ini dirasakan sebagai *turning point* dalam kehidupannya kerana bermula dari itulah beliau terpaksa berusaha bertungkus lumus dan menumpukan sepenuh masa mengatasi kelemahan dalam pelajarannya sehingga akhirnya beliau berjaya menamatkan persekolahannya hingga ke darjah tujuh dengan mendapat keputusan yang cemerlang berbanding rakan-rakannya.²⁰

Setelah tamat persekolahan pada 1939, beliau telah pulang bercuti ke kampungnya dan kemudian menyambung semula pengajiannya ke Kolej Islam, Padang Sumatera pada 1940. Kolej yang merupakan sebuah Maktab Perguruan Tinggi Islam ini mempunyai pendekatan berbeza dengan sekolah agama di Malaya. Ini kerana kolej ini telah menawarkan pelajaran yang seimbang di antara pelajaran agama yang merupakan matapelajaran wajib dan matapelajaran umum lain yang bersifat duniawi. Tujuannya adalah untuk melahirkan manusia Islam sejati yang berilmu dan dapat menyesuaikan diri di dalam pelbagai situasi hidup di zaman moden.²¹ Namun pengajiannya di Kolej Islam ini telah tergendala apabila Perang Dunia Kedua berlaku dan Kota Padang turut diserang oleh Jepun sehingga memaksanya pulang ke kampung.²²

Penglibatan Dalam PKMM

Sebenarnya kesedaran beliau untuk melibatkan diri dalam Parti Kebangsaan Melayu Malaya (PKMM)²³ adalah didorong oleh semangat nasionalisme untuk berjuang membebaskan negara dari cengkaman penjajah. Semangat ini telah berputik dan membara sejak belajar di Diniyah Puteri terutama ketika beliau mengikuti perkembangan politik semasa Indonesia.²⁴ Setelah pulang ke Tanah Melayu berikutan serangan tentera Jepun ke atas Tanah Melayu pada 1945, beliau telah berkhidmat

sebagai wartawan di akhbar *Pelita Malaya*²⁵ yang diterbitkan oleh Ahmad Boestamam di bahagian "Pojo Mak Inang". Ketika ini beliau telah berkenalan dengan beberapa tokoh PKMM seperti Dr. Burhanuddin al-Helmy, Abdullah Sidi (Che Dah Abdullah), Salleh Daud, Pak Sako dan sebagainya. Beliau mula menceburkan diri di dalam PKMM kerana merasakan inilah wadah untuk meneruskan perjuangan bagi mendapatkan kemerdekaan. Kemudian beliau telah diamanahkan untuk mengetuai Angkatan Wanita Sedar (AWAS) iaitu sayap kiri bagi PKMM untuk menarik lebih ramai kaum wanita supaya menyertai PKMM.²⁶

Pada 1946, beliau selaku ketua AWAS yang pertama bersama beberapa wakil PKMM yang lain telah ditugaskan untuk menghadiri suatu persidangan di Dewan Bandaran Ipoh, Perak bagi menentukan warna bendera bagi Tanah Melayu. Antara warna cadangan PKMM bagi bendera tersebut ialah warna merah dan putih sebagai warna asas bendera Malaya²⁷ tetapi cadangan tersebut tidak dipersetujui oleh beberapa parti lain termasuk Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu (UMNO).²⁸ Oleh kerana itu maka semua perwakilan PKMM telah bersepakat meninggalkan persidangan bagi menunjukkan bantahan dan penarikan diri daripada UMNO.²⁹ Selepas itu PKMM telah memperhebatkan kegiatannya dengan menubuhkan beberapa cawangan di merata tempat terutama di kampung-kampung dan Aishah Ghani telah ditugaskan untuk menjaga kawasan di bahagian utara yang berpusat di Ipoh. Beliau tidak bersetuju dengan tugas tersebut dan tidak lama selepas itu, beliau telah mengemukakan hasrat untuk berhenti daripada berkhidmat dengan PKMM.³⁰ Ini kerana beliau merasakan tanggungjawab tersebut terlalu berat untuk dipikulnya di samping meragui keupayaan PKMM dalam memperjuangkan kemerdekaan lebih-lebih lagi terdapat ramai tokohnya yang menganggotai Parti Komunis Malaya. Alasannya untuk berhenti daripada PKMM disebabkan ingin mendirikan rumahtangga dan mencari pekerjaan yang lebih baik akhirnya telah diperkenankan oleh Ahmad Boestamam selaku ketua Angkatan Pemuda Insaf (API).³¹ Bagi menggantikan tempatnya, Aishah Ghani telah memperkenalkan Shamsiah Fakeh yang berasal dari Kuala Pilah iaitu rakan beliau ketika sama-sama belajar di Diniyah Puteri, Indonesia kepada pemimpin PKMM. Menurut beliau, semasa belajar, Shamsiah tidak pernah menunjukkan kecenderungan untuk menceburkan diri dalam bidang pidato, politik dan sebagainya. Apabila tamat pelajaran, Shamsiah telah menemui beliau dan meminta pertolongan bagi mendapatkan pekerjaan. Disebabkan beliau berhasrat berhenti daripada PKMM, maka Shamsiah diminta menggantikan tempatnya lalu jawatan ketua AWAS kemudiannya telah disandang oleh Shamsiah Fakeh.³²

Penglibatan Dalam UMNO

Setelah berhenti daripada menyertai PKMM, Tan Sri Aishah telah mendapat pekerjaan sebagai juruhebah wanita pertama di Radio Malaya, Kuala Lumpur. Pada 1946, beliau telah mendirikan rumahtangga dengan Encik Abdul Aziz,³³ yang merupakan ketua bahagian bagi Radio Malaya dan memperolehi empat orang cahaya mata.³⁴ Pada akhir tahun 1949 beliau telah menyertai UMNO³⁵ dan bertitik tolak dari sinilah beliau mula terkenal disebabkan oleh keaktifannya sebagai Setiausaha bagi Pergerakan Kaum Ibu UMNO Kampung Baru (Wanita UMNO pada hari ini). Disebabkan kesukaran untuk membahagikan masa terhadap tanggungjawab kepada dua orang

anak yang masih kecil maka beliau terpaksa meletakkan jawatan sebagai juruhebah radio dan hanya menjadi juruhebah sambilan di samping berlakon di dalam sandiwara radio.³⁶ Keadaan ini telah membolehkan beliau meluangkan banyak masa untuk membantu beberapa kegiatan parti terutama dalam mengumpulkan dana bagi Pergerakan Kaum Ibu.³⁷

Sebenarnya Pergerakan Kaum Ibu UMNO³⁸ telah ditubuhkan sejak 25 Ogos 1949 iaitu tiga tahun selepas wujudnya badan induk UMNO. Idea penubuhannya telah disuarakan oleh tiga orang wakil wanita yang turut hadir di dalam persidangan UMNO 1946 iaitu Puan Sri Datin Puteh Mariah bte Ibrahim Rashid³⁹ (wakil Perikatan Melayu Perak) yang kemudian dilantik sebagai ketuanya yang pertama, Puan Zainab Abd. Rahman (wakil Persatuan Melayu Seberang Perai) dan Puan Saleha Mohd. Ali (wakil Persatuan Melayu Selangor).⁴⁰ Tujuannya adalah untuk mengatur pelbagai rancangan bagi menyatupadukan orang-orang Melayu menentang Malayan Union di samping memajukan kaum wanita di dalam pelbagai bidang. Mereka percaya bahawa sekiranya mereka bersatupadu di bawah pergerakan UMNO⁴¹ maka secara tidak langsung masyarakat Melayu akan menjadi kuat dan dinamik secara keseluruhannya.⁴² Datin Puteh Mariah tidak lama mengetuai Kaum Ibu UMNO kerana beliau telah bertindak keluar daripada UMNO setelah Dato' Onn berbuat demikian pada 1949.

Sejurus selepas itu, Ibu Zain Sulaiman⁴³ telah dilantik menjadi Ketua Kaum Ibu pada 1950. Pada ketika ini Kaum Ibu cuba berusaha untuk menambah bilangan penglibatan ahli UMNO di kalangan kaum wanita. Namun yang berjaya menjadi ahli UMNO hanya 10,000 orang wanita sahaja daripada keseluruhan 100,000 ahli UMNO. Ini kerana ramai di kalangan wanita tidak mendapat galakan daripada suami masing-masing untuk menyertainya walaupun suami mereka terlibat sebagai ahli UMNO.⁴⁴ Disebabkan faktor kesihatan, Ibu Zain telah meletakkan jawatannya pada 1953 lalu diganti oleh Khadijah Sidek pada 17 Oktober 1953.⁴⁵ Khadijah Sidek⁴⁶ yang merupakan seorang pejuang nasionalis berasal dari Pariaman, Sumatera Barat telah dianggap menimbulkan kontroversi disebabkan oleh sikap radikalnya sehingga beliau dipecat oleh UMNO Bahagian Johor Bahru. Ini kerana beliau telah dituduh mendedahkan kepada Perhimpunan Agung tahun 1954 mengenai perkara-perkara yang dibincangkan di dalam Majlis Tertinggi UMNO.⁴⁷ Dengan pemecatan beliau itu maka telah berlaku pergolakan di dalam Pergerakan Kaum Ibu dan kemudian jawatan ketuanya telah diganti oleh Fatimah Hashim pada 12 November 1956.⁴⁸

Pada 1955 Aishah Ghani terpaksa meninggalkan jawatannya kerana ingin melanjutkan pelajarannya ke School of Languages, Berlitz di Oxford Street dan Regent Street Polytechnic, London.⁴⁹ Pemergiannya ke sana dengan meninggalkan suami dan tiga orang anaknya yang masih kecil adalah semata-mata ingin mendalami bahasa Inggeris di samping menambahkan lagi ilmu kewartawanan.⁵⁰ Selain itu beliau juga turut menghadiri beberapa kursus singkat dalam bidang politik yang telah dianjurkan secara percuma oleh Parti Konservatif atau Parti Buruh pada setiap cuti musim panas.⁵¹ Secara tidak langsung kursus tersebut bukan sahaja telah mendedahkan beliau tentang selok-belok politik England malah juga politik antarabangsa.

Di samping itu beliau juga tidak melepaskan peluang untuk turut terlibat di dalam persatuan *Malay Society of Great Britain (MSGB)* terutama dalam mengatur pelbagai kegiatan untuk para pelajar dan warganegara Tanah Melayu. Misalnya beliau yang pernah menjadi salah seorang ahli jawatankuasa MSGB, telah mengatur pertemuan dengan rombongan yang dipimpin oleh Tuanku Abdul Rahman Putra al-Haj ketika mereka datang berunding di London bagi menuntut kemerdekaan daripada kerajaan Britain.⁵² Setelah pulang ke tanah air pada 1958, Aishah Ghani mula berkhidmat dengan akhbar Berita Harian dan menjadi antara wartawan contoh disebabkan oleh sifat ketekunan serta semangat dedikasinya.⁵³

Selain itu Aishah Ghani juga turut aktif melibatkan diri dalam UMNO Cawangan Kampung Baru dan UMNO Bahagian Kuala Lumpur. Pada 1959 beliau telah dicalonkan untuk bertanding mewakili Perikatan di kawasan Setapak tetapi telah tewas kepada Ahmad Boestamam yang mewakili *Socialist Front*. Antara punca kekalahan tersebut adalah pepecahan dalam *Malayan Chinese Association (MCA)* apabila ahlinya Yap Kim Swee bertanding sebagai calon bebas telah memperolehi undi sebanyak 3853 yang sepatutnya diberikan kepada Perikatan.⁵⁴ Walaupun kecewa kerana gagal mempertahankan kerusi Parlimen Setapak namun kekecewaan tersebut terubat apabila beliau dilantik sebagai Naib Ketua Pergerakan Kaum Ibu dan ahli Majlis Tertinggi pada 1960.⁵⁵ Sebagai ahli Majlis Tertinggi beliau telah berpeluang untuk menyertai perbincangan-perbincangan penting bagi menentukan dasar-dasar negara. Selain itu beliau juga turut ditugaskan ke Sabah dan Sarawak bagi menerangkan tentang konsep merdeka melalui Malaysia setelah rancangan penubuhan Malaysia diputuskan di dalam satu mesyuarat Majlis Tertinggi UMNO pada 1961.⁵⁶ Oleh kerana kegigihannya dalam melaksanakan pelbagai tugas dengan baik beliau telah diberi kepercayaan oleh Majlis Tertinggi UMNO dan pada 13 September 1962, beliau telah dilantik oleh Yang Dipertuan Agong sebagai senator wanita pertama menduduki kerusi Dewan Negara.

Pada bulan yang sama juga beliau telah terpilih bagi menganggotai perwakilan Malaysia ke Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB).⁵⁷ Disebabkan oleh sikap kritisnya maka beliau telah dilantik sebagai wanita pertama menduduki Suruhanjaya Taraf Wanita Bangsa-bangsa Bersatu (*Commission on the Status of Women of the United Nations*) untuk tempoh lima tahun dari 1967-1971. Antara isu yang sering diperjuangkan oleh beliau adalah mengenai hak kaum wanita dan kanak-kanak dari segi pendidikan, ekonomi, politik dan sosial terutama di negara-negara yang kurang maju seperti Asia dan Afrika.⁵⁸

Pada tahun 1963, beliau telah terpilih sebagai Ketua UMNO Bahagian Bukit Bintang tanpa dicabar oleh mana-mana pihak kerana UMNO ketika itu masih tidak dilanda oleh masalah dan cabaran yang menggugat kedudukannya. Walaupun kawasan Bukit Bintang telah dikuasai oleh parti pembangkang sejak 1969, namun sebagai Ketua UMNO di situ beliau telah mendapat sokongan padu daripada masyarakat Melayu dan berjaya memimpin 18 buah Cawangan UMNO dalam bahagian ini. Kejayaan yang ditempa ini adalah berkat kesungguhannya dengan dibantu sepenuhnya oleh Cawangan UMNO Ibu Kota yang dianggotai oleh ramai cerdik pandai yang memegang pelbagai jawatan dalam kerajaan dan swasta. Kedua-dua faktor ini telah memberi sinar kepada UMNO Bukit Bintang untuk terus bertahan

dalam menghadapi pelbagai masalah yang melibatkan masalah setingan, penjaja, pengangguran dan sebagainya.⁵⁹

Ekoran tragedi 13 Mei 1969, negara telah diletakkan di dalam keadaan darurat dan semua kegiatan UMNO dan parti-parti politik telah terhenti lebih dari satu tahun. Ketika ini terdapat beberapa suara menyatakan ketidakpuasan hati terhadap pucuk pimpinan Tunku Abdul Rahman dan keadaan ini telah memaksa Dr. Mahathir Mohamad menghantar sepucuk surat mengenai hal tersebut sehingga beliau dipecat daripada menjadi ahli Majlis Tertinggi dan UMNO.⁶⁰ Pemecatannya bukanlah kerana tidak menyokong UMNO tetapi kerana mengkritik kepimpinan kerajaan ketika itu.⁶¹ Walaupun Dr. Mahathir telah dipecat daripada UMNO namun rasa ketidakpuasan hati di kalangan ramai ahli UMNO tidak dapat diketepikan. Oleh kerana itu maka Tunku Abdul Rahman telah meletakkan jawatannya sebagai Perdana Menteri Pertama pada 22 September 1970 lalu diganti oleh Tun Abdul Razak Hussein.⁶²

Pewujudan kawasan Titiwangsa telah menyebabkan Aishah Ghani terpaksa berpindah ke Cawangan UMNO Pudu. Ini kerana Tuan Haji Adnan Salleh yang merupakan Ketua UMNO Cawangan Pudu telah mencadangkan nama Aishah sebagai Ketua Cawangan di dalam Mesyuarat Agung Cawangan yang telah diadakan pada 1971. Dengan dorongan daripada Tuan Haji Adnan dan isterinya di samping sokongan tidak berbelah bahagi di kalangan masyarakat setempat maka beliau telah menerima jawatan tersebut dengan hati terbuka. Walaupun demikian beliau masih terus menjadi Ketua Pergerakan Wanita Bahagian Bukit Bintang dan Pengerusi Perhubungan Pergerakan Wanita UMNO Wilayah Persekutuan.⁶³

Ketua Pergerakan Wanita UMNO Malaysia

Semasa perhimpunan Agung Khas pada 8 dan 9 Mei 1971 beberapa pindaan perlembagaan UMNO dibincangkan serta penukaran nama Kaum Ibu UMNO telah ditimbulkan semula dengan alasan untuk menarik lebih ramai golongan wanita muda dan cerdik pandai menyertai UMNO. Ini kerana sebahagian besar ahli Pergerakan Kaum Ibu adalah suri rumah yang terikat sepenuhnya dengan urusan rumahtangga dan tidak dapat bergerak serius dan aktif untuk persatuan serta politik. Walaupun terdapat bantahan daripada sesetengah pihak tetapi akhirnya cadangan tersebut telah dipersetujui dan nama tersebut telah bertukar kepada Pergerakan Wanita UMNO serta dimasukkan ke dalam Perlembagaan UMNO 1971.⁶⁴

Wanita UMNO telah bergerak cergas mengadakan kelas-kelas membasmi buta huruf, kelas memasak di samping menggalakkan kaum wanita menyertai secara aktif dalam bidang agama, politik, pendidikan, ekonomi, undang-undang, kebudayaan, sukan dan kebajikan masyarakat.⁶⁵ Secara umumnya Wanita UMNO telah banyak membawa perubahan dari segi pemikiran dan menyedarkan wanita-wanita Melayu mengenai sumbangan dan peranan yang harus dilakukan oleh mereka dalam menjayakan politik negara terutamanya UMNO.⁶⁶

Setahun kemudian Aishah Ghani telah dicalonkan oleh beberapa bahagian Wanita UMNO Negeri Selangor bagi jawatan Naib dan Ketua Wanita UMNO Malaysia.

Bagi jawatan Naib Ketua, hanya namanya sahaja yang dicalonkan dan beliau telah menang tanpa bertanding. Manakala untuk jawatan Ketua Wanita pula, beliau harus bertanding kerana penyandang utamanya iaitu Tan Sri Fatimah Hashim⁶⁷ yang telah memegang jawatan tersebut selama 16 tahun masih tidak mahu berundur secara terhormat dan tidak memberi laluan untuk pihak yang lain.⁶⁸ Akhirnya kemenangan memihak kepada Aishah Ghani lalu jawatan Naib Ketua telah dipertandingkan semula dan memihak kepada Marina Yusof.⁶⁹

Sepanjang Aishah Ghani memegang jawatan Ketua Wanita UMNO, beliau sentiasa berusaha bagi memperkukuh lagi kedudukan wanita supaya pergerakan ini mampu menjadi penyokong kuat kepada parti. Di samping itu beliau turut merangka beberapa perubahan bagi merubah kedudukan wanita di dalam masyarakat. Antara aspek penting yang telah diperjuangkan sepanjang era kepimpinan beliau dalam Wanita UMNO adalah seperti Undang-undang Keluarga Islam (*Islamic Family Law*) dan Koperasi Dermajaya Wanita.

Sebagai Ketua Pergerakan Wanita UMNO beliau telah menuntut supaya Undang-undang Keluarga Islam yang berasingan dapat diadakan bagi setiap negeri yang meliputi aspek-aspek penting dalam perkahwinan supaya nasib dan penderitaan kaum wanita Islam akan terbela. Untuk tujuan tersebut Majlis Kebangsaan Hal Ehwal Agama Islam yang dipengerusikan oleh Y.A.B Tun Abdul Razak telah menubuhkan sebuah jawatankuasa untuk mengkaji kelemahan yang masih wujud dalam undang-undang tersebut dan mencari jalan bagi menggubal satu undang-undang keluarga yang meliputi segala aspek perkahwinan dan perceraian selagi ia tidak bercanggah dengan kehendak dan ajaran Islam.⁷⁰ Beliau telah menghantar satu memorandum yang mengandungi beberapa syor dan cadangan bagi mengatasi kelemahan dalam Undang-undang Islam kepada jawatankuasa tersebut. Antara cadangan tersebut adalah mengenai pengertian konsep poligami dalam Islam yang perlu diberi kefahamannya kepada masyarakat, nasib isteri dan anak-anak akibat keruntuhan rumahtangga dan sebagainya.⁷¹

Demi menjayakan hasrat untuk mencapai cita-cita menggubal Undang-undang Keluarga Islam, Wanita UMNO juga turut mewujudkan sebuah Biro Agama yang mempelopori perjuangan mewujudkan Undang-undang Keluarga Islam yang tersendiri, lengkap dan mengandungi cerai-ceraian terperinci yang membabitkan hal-hal perceraian, tanggungan nafkah dan hadhanah (*custody of children*).⁷² Cadangan beliau ini tidak mendapat sokongan daripada pemimpin atasan terutama sekali Perdana Menteri dan Presiden UMNO serta sebahagian besar anggota masyarakat daripada kaum lelaki kerana dianggap menyekat kaum lelaki daripada berpoligami. Oleh kerana itu beliau bersama-sama beberapa orang rakannya telah mengadakan lawatan ke negeri-negeri bagi memberi penerangan tentang rancangan mewujudkan undang-undang tersebut kepada masyarakat bagi memastikan rancangan yang hendak dilaksanakan itu beroleh kejayaan.⁷³

Selain itu sebagai Ketua Pergerakan Wanita UMNO beliau juga telah menggerak dan menggalakkan wanita-wanita Melayu memasuki lapangan perniagaan dan koperasi. Koperasi yang sebelum ini dikenali sebagai Yayasan Dermajaya Wanita

Berhad berada di bawah bidangkuasa Biro Ekonomi yang dipengerusikan oleh beliau sejak menjawat jawatan Naib Ketua Wanita lagi.⁷⁴ Disebabkan yayasan ini tidak dapat bergerak dengan cergas dalam perniagaan kerana beberapa masalah maka Koperasi Dermajaya Wanita Berhad (Ko-op Jayanita) telah dilancarkan secara rasmi pada tahun 1974 bagi mengumpulkan modal di kalangan wanita supaya boleh dilaburkan.⁷⁵ Dengan cara demikian maka ekonomi di kalangan wanita akan dapat digerak dan dipertingkatkan melalui perancangan pelbagai projek yang lebih menguntungkan.⁷⁶ Koperasi ini juga turut berperanan membantu wanita bagi mendapatkan peluang pekerjaan selain berusaha mendapatkan peluang latihan dari Pusat Latihan Kemahiran MARA⁷⁷ serta menyediakan pinjaman kepada ahlinya yang ingin memulakan perniagaan.⁷⁸

Menteri Kebajikan Am

Pada 1 Mac 1973, Aishah Ghani telah diamanahkan memegang jawatan Menteri Kebajikan Am⁷⁹ berkat kegigihannya dalam memperjuangkan Undang-undang Keluarga Islam.⁸⁰ Tahun berikutnya beliau telah memenangi kerusi parlimen kawasan Hulu Langat diikuti pula pada tahun 1978 dan 1982. Tanggungjawabnya sebagai seorang Menteri Kebajikan Am amat berat sekali kerana pada ketika itu Malaysia sedang membangun dan banyak masalah harus ditangani terutama masalah sosial. Kementeriannya terpaksa mengendalikan rumah kebajikan bagi anak-anak yang malang, Rumah Seri Kenangan bagi orang-orang tua, Pusat Perlindungan Wanita Seri Putri bagi wanita yang telah terjebak ke kancah pelacuran, Sekolah Tunas Harapan bagi remaja yang telah melakukan beberapa kesalahan kecil, pusat pemulihan kanak-kanak cacat dan sebagainya.⁸¹ Secara umumnya dapat dilihat bahawa beliau begitu memandang berat terhadap nasib mereka yang malang dan sentiasa menghulurkan bantuan kepada yang memerlukan agar masalah sosial masyarakat dapat dikurangkan sebanyak mungkin.

Di samping itu beliau juga telah banyak melakukan perubahan terutama dalam memperjuangkan hak dan nasib kaum wanita iaitu dari segi pendidikan, gaji, pekerjaan termasuk masalah berkenaan kekeluargaan Islam dan sebagainya.⁸² Menurut beliau berdasarkan laporan Jawatankuasa Benham, pekerja wanita sering mendapat gaji yang lebih rendah berbanding dengan pekerja lelaki sejak tahun 1950an lagi.⁸³ Diskriminasi terhadap pekerja wanita ini berlaku adalah kerana wanita sering dianggap lebih rendah taraf dan kedudukannya dari pelbagai aspek di dalam masyarakat berbanding kaum lelaki.

Usaha gigih dan semangat kental tanpa mengenal rasa penat dan jemu dalam memperjuangkan Undang-undang Keluarga Islam tetap diteruskan walaupun dibantah oleh beberapa pihak yang mengancam hebat cadangan beliau itu.⁸⁴ Apa yang cuba dijelaskan oleh beliau adalah cara poligami yang diamalkan tidak mengikut syariat Islam tetapi lebih berlandaskan hawa nafsu semata-mata. Ini kerana ramai suami yang terlibat dengan poligami tidak mengambil kira nasib isteri dan anak-anak setelah mereka bercerai kelak.

Selain itu Aishah Ghani juga turut meminta Wanita UMNO mendalami isu umur minimum bagi seseorang gadis Melayu yang ingin mendirikan rumahtangga. Setelah diperhalusi, maka satu usul telah dikemukakan kepada Bahagian Hal-Ehwal Agama dan kerajaan untuk melarang gadis di bawah 16 tahun mendirikan rumahtangga. Ini bertujuan bagi mengawal keruntuhan keluarga masyarakat Islam yang sering berlaku disebabkan usia mereka yang masih muda. Dua hari kemudiannya Aishah telah mengumumkan bahawa Wanita UMNO akan turun padang mengadakan kempen bagi mendidik wanita Islam mengenai hak mereka di dalam perundangan Islam.⁸⁵ Atas desakan Wanita UMNO pada 1973, Tun Razak telah menubuhkan sebuah Jawatankuasa Memperketatkan Undang-undang Mengenai Poligami dan Cerai dengan dipengerusikan oleh Dato' Haji Wan Abdul Kadir Ismail, Setiausaha Parlimen di Jabatan Perdana Menteri dengan dibantu oleh ahli jawatankuasa Majlis Kebangsaan bagi Hal Ehwal Agama Islam Malaysia.⁸⁶

Di samping itu Pergerakan Wanita UMNO juga tidak putus-putus berusaha menemui pihak-pihak tertentu bagi mendapatkan sokongan serta mengadakan beberapa persidangan bercorak keagamaan. Rumusan daripada seminar tersebut memberi kesedaran kepada wanita mengenai tanggungjawab mereka terhadap agama. Pada 1982, Undang-undang Keluarga Islam telah siap digubal dan tugas yang paling mencabar ialah bagaimana untuk mendapatkan kerjasama kerajaan-kerajaan negeri untuk melaksanakan undang-undang yang sama di negeri masing-masing. Berkat usaha dan sokongan serta galakan daripada Tun Hussein Onn dan Dr. Mahathir Muhammad maka empat buah kerajaan negeri telah menunjukkan sokongan positif iaitu dengan mengambil Undang-undang Keluarga Islam (*Model Laws*) menjadi Undang-undang Keluarga Islam di negeri mereka setelah diluluskan oleh Dewan Undangan Negeri masing-masing. Untuk mengetahui kedudukan Undang-undang Keluarga Islam yang telah dan sedang digubal oleh kerajaan negeri, Aishah Ghani bersama beberapa rakan yang lain telah membuat lawatan ke negeri-negeri bagi menemui mufti-mufti, kadi besar serta pihak-pihak yang berkaitan dengan hal-ehwal agama. Kesan daripada lawatan ini ternyata kebanyakan kerajaan negeri pada ketika itu sudah bersedia menyelaras dan melaksanakan Undang-undang Keluarga Islam yang lengkap. Akhirnya penat lelahnya telah membuahkan hasil apabila Undang-undang Keluarga Islam yang sekian lama diperjuangkan olehnya bersama sokongan Pergerakan Wanita UMNO berjaya diwujudkan. Dengan lahirnya undang-undang ini, maka semua negeri di Malaysia sudah mempunyai peraturan untuk mengawal amalan berpoligami berdasarkan kehendak Islam.⁸⁷

Persaraan

Pada 24 Mei 1984 beliau telah mengumumkan persaraannya sebagai Ketua Pergerakan Wanita. Persaraan daripada jawatannya ini adalah untuk memberi laluan kepada dua orang calon baru iaitu Dato' Seri Rafidah Aziz dan Datin Paduka Zaleha Ismail untuk bertanding bagi jawatan tersebut.⁸⁸ Pada Julai 1984 beliau telah memutuskan untuk bersara dan meletakkan jawatan sebagai Menteri Kebajikan Am setelah berkhidmat selama 11 tahun. Persaraan bagi kedua-dua jawatan tersebut banyak melegakannya kerana beliau tidak lagi sesibuk dahulu dengan tugas yang begitu banyak dan sentiasa menagih masa dan pengorbanan yang tidak terhingga. Walaupun

telah bersara namun beliau masih tetap mencurahkan bakti dengan membantu Wanita UMNO dalam pelbagai bidang sehingga telah dilantik sebagai pengerusi tetap Wanita UMNO.⁸⁹ Apa yang diharapkan oleh beliau adalah untuk melihat lebih ramai wanita terlibat dan terus menyokong UMNO⁹⁰ serta menjadi tulang belakang bagi UMNO secara keseluruhannya.⁹¹ Bagi beliau dengan gabungan wanita di setiap peringkat samada golongan veteran yang berpengalaman dan golongan professional dan cerdik pandai akan menjadikan wanita UMNO sebagai penggerak dan ejen perubahan yang berkesan.⁹²

Kesimpulan

Jelas ketokohan Tan Sri Hajjah Aishah Ghani dalam bidang politik telah terserlah sejak beliau berada di bangku persekolahan lagi. Cabaran hidup dan sikap kritis telah membuka mindanya untuk terus berjuang memerdekakan tanahair tercinta daripada terus dijajah oleh pihak kolonial barat. Jasa beliau dalam membuka laluan untuk kaum wanita sama-sama turut terlibat di dalam pelbagai bidang tidak ternilai harganya dan amat sukar ditandingi. Tanpa usaha beliau mungkin undang-undang keluarga Islam sukar dicapai sepenuhnya ketika itu. Penglibatannya dalam politik tanahair amat bermakna dan besar sekali kepada masyarakat. Seharusnya kejayaan dalam membela nasib kaum wanita harus disanjung tinggi dan akan terus menjadi contoh bagi kaum wanita Malaysia hari ini.

RUJUKAN

- Abdullah Hussain dan Khalid M. Hussain. 2000. *Pendeta Za'ba dalam Kenangan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Adnan Haji Nawang. 1988. "Some Notes on *Pelita Malaya*". *Sejarah*, No.1 (1988)
- Aishah Ghani. 1992. *Memoir Seorang Pejuang*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Aishah Ghani. 1993. "Peranan Wanita UMNO dalam Politik Kebangsaan" dalam *UMNO Dalam Arus Perdana Politik Kebangsaan*. Kuala Lumpur: Mahir Publications.
- CPR.K 17/95. no. 1A, Arkib Negara Malaysia.
- CPR.V. 22/95. Dokumentari Jasamu Dikenang. Arkib Negara Malaysia.
- Dancz, Virginia H. 1987. *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, East Asian Social Science Monographs. Singapore: Oxford University Press.
- Kamaruddin Jaafar. 2000. *Dr. Burhanuddin al-Helmy: Pemikiran dan Perjuangan*. Kuala Lumpur: IKDASS Sdn. Bhd.

- Mahathir Mohamad. 1993. "UMNO Lama dan UMNO Baru". Ucapan di Perhimpunan Agung UMNO di Dewan Merdeka Pusat Dagangan Dunia Putra. 28 Oktober 1988 dalam *UMNO Dalam Arus Perdana Politik Kebangsaan*. Kuala Lumpur: Mahir Publications.
- Manderson, Lenore. 1981. *Wanita, Politik dan Perubahan: Pergerakan Kaum Ibu UMNO Malaysia, 1945-1972*. Kuala Lumpur: Fajar Bakti.
- Muhammad Fadzil Selamat, 2001/2002. "Tan Sri Aishah Ghani: Suatu Riwayat Hidup" Latihan Ilmiah Jabatan Sejarah, Universiti Malaya.
- Temuramah Tan Sri Aishah Ghani di Pejabat Koperasi Jaya Murni Wanita Berhad. Kampung Baru, Kuala Lumpur pada 27 Januari 2006.
- Utusan Melayu*, 21 September 2004.

Notes

- ¹ CPR.V. 22/95, Dokumentari Jasamu Dikenang, Arkib Negara Malaysia.
- ² Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani telah diadakan pada 27 Januari 2006, jam 10 pagi di Pejabat Koperasi Jaya Murni Wanita Berhad, Kampung Baru, Kuala Lumpur.
- ³ Lenore Manderson, *Wanita, Politik dan Perubahan: Pergerakan Kaum Ibu UMNO Malaysia, 1945-1972* (Kuala Lumpur: Fajar Bakti, 1981), hlm. 23
- ⁴ Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992), hlm. 4
- ⁵ CPR.K 17/95, no. 1A, Temuramah di antara Tan Sri Aishah Ghani dengan pihak Arkib Negara Malaysia yang diwakili oleh Encik Ahmad bin Abdul Kadir pada 15 Januari 1979, jam 2.30 petang bertempat di Kementerian Kebajikan Am, Jalan Duta Kuala Lumpur.
- ⁶ Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.3
- ⁷ *Ibid.*, hlm. 4
- ⁸ Beliau merupakan adik kepada pendeta Za'ba. Beliau telah mendapat pendidikan seawal tujuh tahun apabila sebuah sekolah telah didirikan di Batu Kikir. Abdullah Hussain dan Khalid M. Hussain, *Pendeta Za'ba dalam Kenangan* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 2000), hlm. 22.
- ⁹ CPR.K 17/95, no. 1A.
- ¹⁰ Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 5
- ¹¹ Setelah mendapat pangkat pertama dalam peperiksaan akhir Darjah V di Sekolah Melayu Bukit Raya, beliau terus ditawarkan jawatan guru pelatih pada usia muda 11 tahun. *Ibid.*, hlm. 5.
- ¹² *Ibid.*, hlm. 5
- ¹³ Pada ketika ini ibunya telah mula merancang untuk mengajarnya menekat dan sebagainya bagi persiapan untuk dipinang orang. Namun beliau telah memberontak untuk meneruskan pelajarannya. *Ibid.*, hlm. 5
- ¹⁴ Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.
- ¹⁵ Pada 5 Februari 1935, ayahnya telah membawanya menaiki keretapi mel ke Singapura. Mereka menginap di rumah Pak Haji Mohidin (ayah Latiff Mohidin) sebelum berangkat dengan kapal kecil ke Pekan Baru seterusnya ke Padang Panjang. Beliau telah sampai ke Diniyah Puteri pada 10 Februari 1935. *Ibid.*, hlm. 6.

- 16 Sekolah yang telah ditubuhkan oleh Ibu Rahmah El-Yunusi ini merupakan sekolah agama bagi pelajar perempuan sahaja dan mempunyai peraturan yang cukup ketat. Para pelajar perlu berbaju kurung labuh, kain batik dan bertudung kepala labuh. Mereka tidak dibenarkan bertegur sapa dengan lelaki yang bukan ahli keluarganya dan keluar dari asrama sesuka hati. Walaubagaimanapun mereka sering dibawa mengikuti rombongan pada hari kelepasan, berkelah di air terjun, bersiar di Danau Singkarak, mendaki Gunung Merapi dan ke majlis perkahwinan bagi menyaksikan adat istiadat Minangkabau. Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 9, CPR.K 17/95, no. 1A.
- 17 Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.
- 18 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 7.
- 19 Ibid., hlm. 8
- 20 Ibid., hlm. 8-9
- 21 Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.
- 22 Kolej ini merupakan tempat abangnya, Muhammad Ali melanjutkan pelajaran. Aishah bercita-cita untuk melanjutkan pelajarannya ke Turki apabila tamat Kolej Islam, tetapi segalanya tergendala akibat perang. Walaupun beliau hampir menamatkan pengajiannya di kolej ini sehingga tahun keempat namun beliau tidak sempat menduduki peperiksaan akhir kerana kolej tersebut terpaksa ditutup. Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.
- 23 PKMM merupakan parti paling awal ditubuhkan di Tanah Melayu sebaik sahaja pendudukan Jepun tamat pada bulan September 1945. Ahmad Boestamam dianggap sebagai tokoh yang terlibat secara langsung dalam penubuhannya pada 17 Oktober 1946 di Ipoh Perak dan selepas beberapa bulan ditubuhkan oleh Dr. Burhanuddin al-Helmy telah dilantik sebagai Yang diPertua untuk memimpin PKMM. Pada 1 Februari 1948 parti ini telah diharamkan akibat serangan penganas komunis yang tercetus pada tahun itu. CPR.K 17/95, no. 1A. Adnan Haji Nawang, "Some Notes on *Pelita Malaya*", *Sejarah*, No.1, (1988), hlm.185. Kamaruddin Jaafar, *Dr. Burhanuddin al-Helmy: Pemikiran dan Perjuangan* (Kuala Lumpur: IKDASS Sdn. Bhd., 2000), hlm. 241.
- 24 Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.
- 25 Akhbar *Pelita Malaya* telah diperkenalkan pada 4 Mac 1946 di bawah kepimpinan Zulkifli Auni. Antara pengarangnya ialah Onan Haji Siraj, Dr. Burhanuddin al-Helmi, Ahmad Boestamam, Airama, Mak Chik Muda, Dahari Ali, Salleh Daud dan Ishak Hj. Muhammad (Pak Sako) sebagai ketua editornya. Antara isu yang dipaparkan adalah mengenai inspirasi dan ideology PKMM terutama tentang konsep *Melayu Raya*, berita antarabangsa iaitu tentang Britain, Perancis dan Netherlands termasuk dari Mesir, Palestin, Israel, India, Vietnam, Burma and Filipina. Di samping itu akhbar ini pada peringkat awalnya dikatakan telah menerima struktur cadangan Malayan Union tetapi akhirnya setelah menerima tentangan maka akhbar ini telah mengkritik kerajaan Inggeris kerana polisi yang dibuat oleh mereka tidak mendapat persetujuan daripada orang-orang Melayu di samping ketidakjujuran mereka untuk memperkenalkan perubahan dan kemajuan kepada Malaya. Lihat Adnan Haji Nawang, "Some Notes on *Pelita Malaya*", hlm.185-190.
- 26 CPR.K 17/95, no. 1A. Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, East Asian Social Science Monographs (Singapore: Oxford University Press, 1987), hlm. 173.
- 27 Warna dan corak bendera merah putih menyerupai bendera Indonesia iaitu Sang Saka Merah Putih telah dipilih sebagai warna dan cogan bagi bendera Malaya telah diputuskan di dalam kongres PKMM yang telah diadakan pada 30 November hingga 3 Disember 1945. Kamaruddin Jaafar, *Dr. Burhanuddin al-Helmy*, hlm. 55.
- 28 Ahli PKMM menganggap bahawa perjuangan mereka tidak sehaluan dengan UMNO. Justeru mereka telah menarik diri daripada UMNO kerana perjuangan mereka dianggap

tidak sehaluan. Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.30. Kamaruddin Jaafar, *Dr. Burhanuddin al-Helmy*, hlm.56-57.

29 CPR.K 17/95, no. 1A.

30 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 31.

31 Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.

32 CPR.K 17/95, no 1A.

33 Encik Abdullah yang berasal dari Melaka merupakan seorang guru bahasa Inggeris di Institut Kemahiran yang ditadbir oleh Ungku Shafie di Kayu Tanam, Indonesia. Semasa tentera Jepun menyerang Kota Padang, Aishah Ghani telah menumpang di rumah ibu angkatnya di Kayu Tanam dan di sinilah beliau mula mengenali Encik Abdul Aziz yang banyak membantunya dan kawan-kawannya yang terkandas di perantauan terutama dari segi kewangan. Setelah pulang ke Malaya beliau telah bekerja dengan Radio Malaya dan kemudian mengahwini Aishah Ghani setelah 5 tahun mengenalinya. Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.

34 Anak sulungnya bernama Shairudin (kini 59 tahun), Mariati (57 tahun), Datuk Astamam (53 tahun) dan Zarin (45 tahun). Datuk Astamam adalah ahli parlimen kawasan Titiwangsa. Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.

35 UMNO yang merupakan parti yang mewakili orang-orang Melayu telah ditubuhkan pada 11 Mei 1946 di Istana Besar, Johor Baharu. Tujuan asal ditubuhkan adalah untuk berjuang melawan Malayan Union demi mendapatkan kemerdekaan negara. Pada ketika ini UMNO telah dipimpin oleh Dato' Onn Jaafar tetapi setelah itu kepimpinannya telah ditolak oleh orang-orang Melayu kerana beliau menjadikan UMNO parti semua kaum. Oleh kerana itu UMNO kemudiannya telah dipimpin oleh Tunku Abdul Rahman dengan meningkatkan perjuangan bagi mendapatkan kemerdekaan dan menjayakan perjuangan parti. Mahathir Mohamad, "UMNO Lama dan UMNO Baru", Ucapan di Perhimpunan Agung UMNO di Dewan Merdeka Pusat Dagangan Dunia Putra, 28 Oktober 1988 dalam *UMNO Dalam Arus Perdana Politik Kebangsaan* (Kuala Lumpur: Mahir Publications, 1993), hlm. 3-4.

36 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.37.

37 Ibid., hlm. 38.

38 Ketika ini Pergerakan Kaum Ibu ini telah diketuai oleh Ibu Zain Sulaiman. Ibid., hlm.38.

39 Datin Puteh Mariah telah dilahirkan pada 1924 adalah anak seorang pegawai kerajaan yang berpendidikan Inggeris. Beliau telah mendapat pendidikan awal di sekolah Inggeris dan menyertai Persatuan Melayu Perak sebagai Ketua Wanitanya pada 1945. Beliau telah berkahwin dengan seorang Pegawai Daerah iaitu Zainal Abidin yang juga merupakan Setiausaha Agung UMNO. Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, hlm. 169.

40 Persatuan Melayu Pulau Pinang adalah antara persatuan pertama yang ditubuhkan sekitar 1937 diikuti pada bulan September oleh Persatuan Melayu Perak. Manakala Persatuan Melayu Selangor telah ditubuhkan pada Jun 1938. Antara tujuan persatuan-persatuan ini ditubuhkan adalah untuk menggalakkan ahlinya supaya memainkan peranan penting dalam hal-ehwal umum dan kerajaan, untuk memperjuangkan kemajuan orang Melayu dalam bidang politik serta mewakili masyarakat Melayu di dalam kerajaan mengenai hal berkaitan dengan orang Melayu. Lenore Manderson, *Wanita, Politik dan Perubahan*, hlm. 58-59.

41 Terdapat 36 buah persatuan berasingan termasuk Persatuan Kaum Ibu Selangor telah bergabung dengan UMNO pada akhir Jun 1946 sebagai usaha menentang cadangan Malayan Union. Ibid., hlm. 65.

42 Aishah Ghani, "Peranan Wanita UMNO dalam Politik Kebangsaan" dalam *UMNO Dalam Arus Perdana Politik Kebangsaan* (Kuala Lumpur: Mahir Publications, 1993), hlm.262-263.

- 43 Hajjah Zain Sulaiman biasanya digelar sebagai Ibu Zain sahaja. Beliau telah dilahirkan di Melaka pada 1903 dan merupakan anak kepada seorang guru yang mendapat pendidikan aliran Inggeris. Ibu Zain telah mendapat pendidikan awal di sekolah Perempuan Methodist di Melaka. Sebagai seorang anak Melayu yang mendapat pendidikan Melayu, Inggeris dan Arab beliau kemudiannya membawa perubahan di dalam sistem pendidikan di Tanah Melayu. Beliau telah menubuhkan Kesatuan Guru Malaya dan mengadakan jurnal *Guru dan Bulan Melayu* bagi membahaskan isu monogami, kaedah moden mendidik anak-anak, pekerjaan bagi wanita dan lelaki dan membuka serta mentadbir sekolah kerajaan seluruh negeri Johor. Selepas pendudukan Jepun, Ibu Zain telah menubuhkan Kumpulan Ibu Sepakat (KIS) di Johor dan kemudiannya Dato' Onn telah meminta KIS menjadi salah satu daripada cabang bagi Pergerakan Melayu Semenanjung. Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, hlm. 170.
- 44 Ibid., hlm.99.
- 45 Ibid., hlm. 96.
- 46 Khadijah Sidek telah datang ke Tanah Melayu pada akhir tahun 1945 bagi memungut derma bagi para pejuang Indonesia yang menentang Belanda di samping ingin bertemu dan berkahwin dengan seorang doktor yang berada di Singapura. Namun hajatnya tidak kesampaian kerana doktor tersebut telah berkahwin dengan wanita lain. Kemudian beliau telah berkahwin dengan Doktor Hamzah dan menetap di Johor Bahru serta menjadi rakyat Tanah Melayu. Di sinilah beliau mula berkecimpung dengan Pergerakan Kaum Ibu dan dilantik menjadi Setiausahanya sebelum menjawat jawatan Ketua Pergerakan tersebut. Setelah disingkirkan daripada UMNO, beliau telah memasuki Parti Islam Semalaya (PAS) dan pernah menang bertanding di kawasan Dungun dalam Pilihanraya Umum 1959. Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.86-88.
- 47 Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, hlm.97.
- 48 Ibid., hlm. 97-99.
- 49 Dengan persetujuan dan pembiayaan oleh suaminya, beliau telah ke London bersendirian untuk meneruskan cita-citanya menguasai bahasa Inggeris dan ilmu kewartawanan. Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 45. CPR.K 17/95, no 1A.
- 50 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.42.
- 51 Temuramah dengan Tan Sri Aishah Ghani pada 27 Januari 2006.
- 52 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 47.
- 53 CPR.K 17/95, no. 1A
- 54 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.87.
- 55 Ketua Pergerakan Kaum Ibu ketika itu ialah Tan Sri Fatimah Hashim manakala Puan Rahimah Abdul Rahman sebagai Penolong Setiausaha. Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.94.
- 56 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.102-103.
- 57 Ibid., hlm.99.
- 58 Ibid., hlm.99-100
- 59 Ibid., hlm. 111.
- 60 Antara mereka yang turut dipecat ketika itu ialah Encik Aziz Ishak, seorang menteri kabinet kerana ingin membuat kilang kertas dan baja serta Allahyarhamah Khatijah Sidek yang merupakan Ketua Kaum Ibu di samping beberapa yang lain. Mahathir Mohamad, "UMNO Lama dan UMNO Baru", hlm. 5.
- 61 Mahathir Mohamad, "UMNO Lama dan UMNO Baru", hlm. 5
- 62 Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.137.
- 63 Ibid., hlm. 112.
- 64 Cadangan pertukaran nama Pergerakan Kaum Ibu telah diusulkan sejak tahun 1947 lagi tetapi mendapat bantahan oleh banyak pihak lalu cadangan tersebut telah ditolak

kerana ahli-ahli masih menyayangi nama tersebut. Pada 1964, sekali lagi cadangan tersebut diusulkan tetapi telah ditolak kerana sesetengah perwakilan tidak memahami makna perkataan wanita yang dianggap hanya mewakili orang muda sahaja. *Ibid.*, hlm. 116- 117.

Ibid., hlm. 115.

Aishah Ghani, "Peranan Wanita UMNO dalam Politik Kebangsaan", hlm. 265.

Fatimah Hashim telah dilahirkan pada 1924 dan mendapat pendidikan Melayu dan agama. Beliau telah berkahwin dengan Tan Sri Abdul Kadir Yusof dan memperolehi 6 orang cahayamata. Kemudian beliau telah menyertai UMNO cawangan Johor pada 1947. Pada 1955 beliau mengetuai kaum Ibu Bahagian Ipoh dan Perak sebelum dilantik mengetuai Kaum Ibu UMNO keempat setelah ketuanya iaitu Khadijah Sidek disingkirkan daripada UMNO pada 12 November 1956. Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, hlm. 99 dan 171.

Aishah Ghani pernah bertanding sebanyak 3 kali bagi mengalahkan Tan Sri Fatimah Hashim tetapi gagal pada 1960 dan 1968. *Ibid.*, hlm. 172.

Marina Yusof ketika ini merupakan Penasihat Undang-undang kepada Bank Bumiputera. Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, hlm. 160. Muhammad Fadzil Selamat, "Tan Sri Aishah Ghani: Suatu Riwayat Hidup" (Latihan Ilmiah Jabatan Sejarah, Universiti Malaya, 2001/2002), hlm. 61.

Ucapan Sulung Di Perhimpunan Agung Pergerakan Wanita UMNO Malaysia pada 28 Jun 1973, dalam Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.241.

Ucapan Sulung Di Perhimpunan Agung Pergerakan Wanita UMNO Malaysia pada 28 Jun 1973, hlm. 242.

Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 177.

Ibid., hlm.179.

Ibid., hlm. 178.

Aishah Ghani, "Peranan Wanita UMNO dalam Politik Kebangsaan", hlm.269.

Muhammad Fadzil Selamat, "Tan Sri Aishah Ghani", hlm.66.

Ucapan Sulung Di Perhimpunan Agung Pergerakan Wanita UMNO Malaysia pada 28 Jun 1973, hlm. 241.

Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, hlm. 158.

Pada Oktober 1990, Kementerian Kebajikan Am telah ditiadakan kerana Jabatan Kebajikan Masyarakat telah diserap di dalam satu kementerian baru yang dinamakan Kementerian Perpaduan Negara dan Pembangunan Masyarakat. Cadangan penukaran nama kementerian ini telah diajukan oleh Aishah Ghani kepada Tun Razak kerana dirasakan lebih tepat dan sesuai dengan bidang tugas yang dijalankan namun peringkat awalnya cadangan tersebut telah ditolak. Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 182-183.

Ibid., hlm. 181.

Keterangan lanjut mengenai pengendalian pusat-pusat tersebut sila lihat Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 184-194.

CPR.K 17/95, no. 1A

Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 121.

Aishah Ghani dikecam oleh Dato' Syed Zain, wakil dari Johor dengan menuduhnya berani meminda al-Quran yang menghalalkan poligami. *Ibid.*, hlm.196.

Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, hlm.160.

Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm.197-198.

Ibid., hlm. 203-205.

Dato' Seri Rafidah Aziz yang menjadi Naib Ketua Wanita selama 4 tahun telah dipilih menjadi Ketua Wanita yang baru setelah dapat mengalahkan Datin Paduka Zaleha Ismail. Manakala Naib Ketuaanya ialah Datin Paduka Rahman Othman setelah mengalahkan Dato' Napsiah Omar. Aishah Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 227.

- ⁸⁹ Keterangan lanjut mengenai tugas-tugas sebagai Pengerusi Tetap Wanita UMNO sila lihat Muhammad Fadzil Selamat, "Tan Sri Aishah Ghani", hlm. 89- 94. *Utusan Melayu*, 21 September 2004.
- ⁹⁰ CPR.V. 22/95
- ⁹¹ *Utusan Melayu*, 21 September 2004.
- ⁹² Ucapan Terakhir Di Perhimpunan Agung Pergerakan Wanita UMNO Malaysia pada 24 Mei 1984, hlm. 347.